

Edyta CHWIEJ

Uniwersytet Jagielloński

edyta.chwiej@uj.edu.pl

MIĘDZYNARODOWY PROCEDER HANDLU KOKAINĄ I JEGO SKUTKI DLA SPOŁECZEŃSTW I PAŃSTW AFRYKAŃSKICH

ABSTRACT **International Cocaine Trafficking and Its Consequences for African Societies and States**

According to data of the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), there has been a significant increase in cocaine production and in profits from its sale in recent years. This situation significantly affects security issues and has a multi-faceted impact on the societies of many regions, including Africa. It is estimated that 30% of cocaine transport to Europe takes place through the West and Central African region. The amount of cocaine that reaches South Africa and East Africa via the port of Santos in Brazil is also increasing. The African continent is increasingly becoming not only an area through which drugs are transported but also an important destination market. According to the UNDOC estimates, in 2021, about 11% of all cocaine consumers came from Africa. Factors that contribute to the development of the illegal cocaine trade include growing demand, certain profit, weak state institutions in transit countries, limited control over the territory and a high level of corruption. The aim of this article is to indicate the causes of the increasing illegal cocaine trade in recent years and to present the consequences of this phenomenon for the inhabitants of the African continent.

Keywords: drugs, cocaine, illegal trade, Africa, Latin America

Słowa kluczowe: narkotyki, kokaina, nielegalny handel, Afryka, Ameryka Łacińska

ROLA REGIONU AFRYKI W ŚWIATOWYM HANDLU NARKOTYKAMI

Z uwagi na swoje położenie kontynent afrykański jest przede wszystkim regionem tranzytowym narkotyków (por. tabela 1)¹. Jednocześnie wzrasta liczba użytkowników narkotyków w Afryce, szczególnie wśród ludzi młodych. Z danych wynika, że większość osób leczonych na kontynencie afrykańskim z powodu zaburzeń związanych z używaniem narkotyków ma mniej niż 35 lat. Obserwuje się ponadto znaczne zróżnicowanie pod względem płci w tym zakresie; wśród osób nadużywających narkotyki notuje się siedmiokrotnie wyższą liczbę mężczyzn (88%) niż kobiet (12%)². Jednak zdaniem ekspertów liczby te mogą być zaniżone, ponieważ w wielu krajach Afryki raportowane dane, zwłaszcza w zakresie leczenia i pomocy osobom uzależnionym, są niepełne albo dane takie nie są raportowane wcale.

Obecnie najczęściej używanym narkotykiem na świecie są preparaty pochodzące z konopi, takie jak: marihuana, haszysz oraz olej haszyszowy³. Według danych Biura Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości (*United Nations Office on Drugs and Crime* – UNODC) w 2020 r. wyżej wymienione preparaty narkotyczne były używane na świecie przez ok. 209 mln osób⁴, co stanowiło ok. 2,8% procent światowej populacji. Jeśli chodzi o region Afryki, to zużycie tych narkotyków jest szczególnie wysokie w Afryce Zachodniej i Środkowej (por. tabela 1). W 2021 r. liczbę użytkowników preparatów pochodzących z konopi na kontynencie afrykańskim UNODC szacował na ok. 30 mln osób⁵.

Tabela 1. Najważniejsze narkotyki wytwarzane, transportowane i używane na kontynencie afrykańskim

Rodzaj narkotyku	Kraje tranzytowe w Afryce	Zużycie na miejscu	Uprawa/ wytwarzanie
Amfetamina	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Ghana, Wybrzeże Kości Słoniowej, Togo, Burkina Faso)	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Burkina Faso), Afryki Środkowej (Niger, Sudan), Afryki Północnej (Algieria), Madagaskar	

¹ *World Drug Report 2022*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2022, [online] https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_1.pdf, 29 VII 2024.

² *Tamże*.

³ *Konopie*, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, 30 IV 2010, [online] <https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112444>, 24 VIII 2024.

⁴ *World Drug Report 2022...*

⁵ *World Drug Report 2023*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2023, [online] https://www.unodc.org/res/WDR-2023/Special_Points_WDR2023_web_DP.pdf, 29 VII 2024.

Rodzaj narkotyku	Kraje tranzytowe w Afryce	Zużycie na miejscu	Uprawa/ wytwarzanie
Khat		Region Afryki Wschodniej (Etiopia, Somalia)	Region Afryki Wschodniej (Etiopia, Somalia, Kenia, Dżibuti, Uganda), Madagaskar
Kokaina	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Mauretania, Benin, Liberia, Sierra Leone, Togo, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwinea Bissau, Senegal), Afryki Środkowej (Niger, Mali, Gabon, Demokratyczna Republika Konga, Angola), Afryki Północnej (Libia, Algieria, Maroko), Afryki Południowej (Zambia, Zimbabwe, Namibia, RPA) i Afryki Wschodniej (Tanzania, Mozambik, Malawi, Kenia), Madagaskar	Region Afryki Północnej (Maroko), Afryki Zachodniej (Republika Zielonego Przylądka, Ghana, Gwinea Bissau), Afryki Południowej (RPA, Zambia), Afryki Wschodniej (Kenia, Uganda, Tanzania)	
Meta-amfetamina	Ghana, Togo, Mali, Uganda, RPA	Egipt, RPA, Zimbabwe, Zambia, Gwinea Bissau	Nigeria, RPA
Narkotyki z konopi indyjskich	Region Afryki Zachodniej (Ghana, Nigeria, Mauretania), Afryki Środkowej (Mali, Niger, Czad), Afryki Północnej (Algieria, Maroko, Libia), Afryki Południowej (RPA, Eswatini) i Afryki Wschodniej (Tanzania, Malawi, Mozambik, Kenia, Uganda, Erytrea, Etiopia)	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Mauretania, Liberia, Sierra Leone, Burkina Faso, Senegal, Gwinea Bissau), Afryki Środkowej (Republika Środkowej Afryki, Kamerun, Demokratyczna Republika Konga, Gabon, Gwinea Równikowa, Angola), Afryki Północnej (Egipt, Tunezja, Algieria), Afryki Południowej (Zambia, Botswana, Namibia, RPA), Afryki Wschodniej (Tanzania, Mozambik), Madagaskar	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Ghana, Wybrzeże Kości Słoniowej, Senegal, Liberia, Sierra Leone, Burkina Faso, Senegal), Afryki Środkowej (Sudan, Demokratyczna Republika Konga), Afryki Północnej (Egipt, Maroko), Afryki Południowej (Zambia, RPA, Eswatini), Afryki Wschodniej (Kenia, Tanzania), Madagaskar

Rodzaj narkotyku	Kraje tranzytowe w Afryce	Zużycie na miejscu	Uprawa/wytwarzanie
Opiaty – heroína	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Benin, Togo, Liberia, Burkina Faso), Afryki Środkowej (Czad, Sudan, Sudan Południowy, Demokratyczna Republika Konga), Afryki Północnej (Egipt, Libia, Tunezja), Afryki Południowej (Zambia, Botswana, Namibia, RPA, Zimbabwe), Afryki Wschodniej (Dżibuti, Erytrea, Kenia, Tanzania, Etiopia, Uganda, Mozambik, Madagaskar	Region Afryki Zachodniej (Nigeria, Senegal, Gwinea, Liberia, Ghana), Afryki Środkowej (Republika Środkowej Afryki, Demokratyczna Republika Konga, Angola), Afryki Północnej (Maroko), Afryki Południowej (Zambia, RPA), Afryki Wschodniej (Kenia, Mozambik, Tanzania)	
Opioidy – tramadol	Libia, Mali, Nigeria, Togo	Region Afryki Północnej (Algieria, Egipt, Libia), Afryki Środkowej (Niger, Czad, Republika Środkowej Afryki, Kamerun, Gabon), Afryki Zachodniej (Nigeria, Burkina Faso, Togo, Sierra Leone, Ghana, Liberia, Gwinea)	Ghana, Nigeria

Źródło: oprac. własne na podstawie raportów *World Drug Report*, przygotowywanych przez Biuro Narodów Zjednoczonych do spraw Narkotyków i Przestępczości, [online] <https://www.unodc.org>; oraz raportu *Africa Organized Crime Index 2023*, ENACT Africa, [online] <https://africa.ocindex.net/>.

Narkotyki z grupy opioidów są kolejną grupą tych niebezpiecznych substancji obecnych w regionie Afryki. Ich zażywanie wywołuje uczucie odprężenia i euforii, ale mają też szereg niepożądanych skutków. Według nomenklatury UNODC opioidy obejmują różne produkty pochodzące z maku lekarskiego (tzw. opiaty), w tym opium, morfinę i heroinę. Do grupy tej zalicza się również szereg syntetycznych lub farmaceutycznych opioidów, takich jak metadon, petydyna, tramadol i fentanyl⁶.

Według szacunków wspomnianego wcześniej UNODC w 2020 r. na świecie było ok. 61 mln pozamedycznych⁷ użytkowników opioidów, z czego ok. 31 mln osób stanowili użytkownicy opiatów (głównie heroiny). W tym czasie liczba użytkowników opiatów w Afryce wynosiła ok. 2,1 mln (heroiny, opium, kodeiny), natomiast opioidów

⁶ *World Drug Report 2022...*

⁷ Pozamedyczne stosowanie substancji opioidowych polega na świadomym zażywaniu substancji w celu odurzenia bez związku z leczeniem, np. w celach rozrywkowych lub radzenia sobie z różnymi problemami. Często prowadzi do uzależnienia.

(głównie tramadolu) 8,5 mln osób⁸. Heroina, pochodząca głównie z Azji Południowo-Zachodniej i Południowo-Wschodniej, jest przemycana do Afryki, następnie na rynki konsumenckie w Europie Zachodniej i Środkowej, a także na rynek wewnętrzny (por. tabela 1)⁹. Z kolei poważnym problemem Afryki Północnej, Środkowej i Zachodniej jest „epidemia” związana z pozamedycznym stosowaniem tramadolu¹⁰. Jest on syntetycznym lekiem opioidowym, często stosowanym w leczeniu bólu o umiarkowanym i silnym nasileniu. Powszechnie nadużywany w Afryce, zwłaszcza przez ludzi młodych, stał się poważnym problemem zdrowia publicznego mieszkańców tego kontynentu, porównywalnym do problemów z fentanylem i metadonem w Ameryce Północnej¹¹.

Kolejnym ważnym narkotykiem jest khat (czat; czuwaliczka jadalna) z grupy Nowych Substancji Psychoaktywnych (NSP), rozpowszechniony w Afryce Wschodniej (por. tabela 1) i południowo-zachodniej części Półwyspu Arabskiego. Świeże liście tego krzewu zawierają katynony, które wywołują u osób je żujących efekt euforii i pobudzenia, podobnie jak po amfetaminie¹². Khat jest uprawiany i używany w wielu krajach, m.in. Etiopii, Somalii, Kenii, a przede wszystkim w Jemenie, gdzie według szacunków żuje go nawet 90% mężczyzn i 70% kobiet¹³. Jeśli chodzi o kontynent afrykański, to brakuje szczegółowych i aktualnych danych dotyczących używania narkotyku. Na przykład w Etiopii, według szacunków z 2015 r., ok. 15,8% populacji (czyli ponad 16 mln osób) spożywało khat. O jego znaczeniu dla gospodarki tego kraju może świadczyć fakt, że w 2020 r. był on trzecim produktem eksportowym (po kawie i kwiatach) z udziałem ok. 11% w ogólnym eksporcie Etiopii¹⁴.

Na koniec warto wspomnieć o narkotykach z grupy stymulantów działających pobudzająco na ośrodkowy układ nerwowy, jak amfetamina i jej pochodna metaamfetamina. Szacuje się, że w 2020 r. ogólna liczba użytkowników narkotyków zaliczanych do amfetamin wynosiła 34 mln osób¹⁵, z czego w Afryce było to ok. 2,7 mln osób¹⁶. Warto wspomnieć, że kraje Afryki Północnej, takie jak Libia czy Egipt, odgrywają ważną rolę w przerzucie narkotyku do Europy (Grecja, Włochy) i w głąb kontynen-

⁸ *World Drug Report 2022...*

⁹ *Tamże.*

¹⁰ *Opioid Use Booming as Tramadol Crisis Emerges in Africa – U.N. Drug Report*, Reuters, 26 VI 2019, [online] <https://www.reuters.com/article/world/opioid-use-booming-as-tramadol-crisis-emerges-in-africa-un-drug-report-idUSKCN1TQ2ZG/>, 24 VIII 2024.

¹¹ S.S. Boun, O. Omonaiye, S. Yaya, *Prevalence and Health Consequences of Nonmedical Use of Tramadol in Africa: A Systematic Scoping Review*, „PLOS Glob Public Health” 2024, nr 1.

¹² *Khat Drug Profile*, European Union Drugs Agency, [online] https://www.euda.europa.eu/publications/drug-profiles/khat_en, 24 VIII 2024.

¹³ S. Kiley, *Starving Yemen's Drug Problem*, CNN, 21 V 2021, [online] <https://edition.cnn.com/2019/05/21/middleeast/yemen-khat-kiley/index.html>, 25 VIII 2024.

¹⁴ *Effect of Khat on Health and Society*, Ethiopian Public Health Institute, 2021, [online] <https://ephi.gov.et/wp-content/uploads/2023/11/Effect-of-Khat-on-Health-1-1.pdf>, 25 VIII 2024.

¹⁵ *EU Drug Market: Amphetamine – Global Context*, European Union Drugs Agency, [online] https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/amphetamine/global-context_en, 16 IX 2024.

¹⁶ *World Drug Report 2022...*

tu afrykańskiego. Afryka jest również ważnym ogniwem w nielegalnym handlu metamfetaminą. Jest ona zarówno regionem pochodzenia tego narkotyku (znanym jako „meth” i produkowanym m.in. w Nigerii oraz RPA), jak i regionem tranzytowym z Azji Południowo-Wschodniej i Afganistanu¹⁷.

PRODUKCJA KOKAINY I CZYNNIKI SPRZYJAJĄCE ROZWOJOWI NIELEGALNEGO HANDLU

Do grupy stymulantów należy także kokaina, narkotyk pochodzący z Ameryki Południowej. Według szacunków UNODC w 2020 r. kokainę na świecie zażywało ok. 21,5 mln osób, z czego ok. 2 mln w Afryce¹⁸. Kokaina produkowana jest z liści krasnodrzewu pospolitego (krzew kokainowy; kokainowiec pospolity)¹⁹. Chlorowodorek kokainy, mający postać białego krystalicznego proszku, może być spożywany przez wciąganie do nosa lub wstrzykiwany dożylnie. Inne formy, w tym tzw. crack, nadają się do palenia. Kokaina jest silnie uzależniającym narkotykiem, który początkowo może prowadzić do uczucia euforii i silnego pobudzenia, a z czasem do majaczenia i uczucia lęku, stanów depresyjnych, tendencji samobójczych, utraty przytomności (śpiączka), a nawet do śmierci²⁰. W 2020 r. krajem o największym udziale w światowej uprawie krzewu kokainowego była Kolumbia; odpowiadała ona za ok. 61% upraw. Na kolejnych miejscach znajdowały się Peru z udziałem ok. 26% i Boliwia z udziałem ok. 13%²¹.

Według danych UNODC nielegalny handel kokainą jest w ostatnich latach jednym z najszybciej rozwijających się na świecie²². Wpływ na to ma wiele czynników, a wśród nich rosnący popyt – nie tylko w dotychczasowych destynacjach (Stany Zjednoczone, Ameryka Południowa, Europa Zachodnia), ale także w nowych regionach, jak Azja i Afryka²³. Czynnikiem, który wzmacnia globalny handel kokainą, jest także zysk, jaki przynosi ona międzynarodowym sieciom przestępczym. Szacuje się, że kilogram kokainy wyprodukowany w Kolumbii i zakupiony w tym kraju za ok. 2 tys. USD

¹⁷ J. Eligh, *A Synthetic Age. The Evolution of Methamphetamine Markets in Eastern and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2021, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/GITOC-A-Synthetic-Age-The-Evolution-of-Methamphetamine-Markets-in-Eastern-and-Southern-Africa.pdf>, 25 VIII 2024.

¹⁸ *World Drug Report 2022...*

¹⁹ U. Ługowska, *Boom kokainowy w Ameryce Łacińskiej. Casus Boliwii*, Warszawa 2002, s. 15-19.

²⁰ *Stymulanty*, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, 5 V 2010, [online] <https://www.kbpn.gov.pl/porta1?id=112473>, 27 VIII 2024.

²¹ *Global Report on Cocaine 2023. Local Dynamics, Global Changes*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2022, [online] https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/cocaine/Global_cocaine_report_2023.pdf, 30 VII 2024.

²² *Tamże*.

²³ S. Vanegas, *Por qué hay un exceso de oferta de hoja de coca y cocaína en América Latina (y qué repercusiones está teniendo esto en la región y el mundo)*, BBC, 1 V 2024, [online] <https://www.bbc.com/mundo/articles/c51n3gj1qgxo>, 27 VIII 2024.

może zostać sprzedany w Stanach Zjednoczonych za ok. 25 tys. USD, w Europie za ok. 35 tys. USD, w Azji za ok. 50 tys. USD i za ok. 100 tys. USD w Australii²⁴.

TRASY PRZERZUTOWE KOKAINY PRZEZ KONTYNET AFRYKAŃSKI

Obecny wzrost podaży kokainy w regionie Ameryki Łacińskiej w połączeniu z ekspansją organizacji przestępczych i rosnącym zapotrzebowaniem na narkotyki sprawia, że rynek handlu kokainą nieustannie się rozwija. Perspektywicznym rynkiem dla przerzutu narkotyku i wzrostu liczby użytkowników jest rynek afrykański. Świadczą o tym chociażby dane dotyczące konfiskat kokainy (zarówno w kontekście liczby konfiskat, jak i wielkości przechwyconego narkotyku), zwłaszcza w regionie Afryki Zachodniej i Środkowej. Szacuje się, że w 2021 r. nastąpił wzrost konfiskat kokainy na kontynencie afrykańskim o 400% w porównaniu ze średnią z poprzednich pięciu lat²⁵.

Zdaniem ekspertów region Afryki zaczął służyć jako punkt przerzutu kokainy i heroiny do Europy w latach 50. XX w. Jednak znaczenie tych szlaków wzrosło dopiero w XXI w. Ważną rolę w tworzeniu i rozwoju dzisiejszych siatek przestępczych odegrały zorganizowane diaspory w regionie Ameryki Łacińskiej, najpierw Libańczyków, a później Nigeryjczyków, z uwagi na to, że niektórzy członkowie tych społeczności zaangażowali się w transport narkotyków do Afryki²⁶.

Trasy przerzutowe kokainy w Afryce w dużej mierze pokrywają się ze szlakami przemytu innych narkotyków. Szacuje się, że przez kontynent afrykański przechodzi jedna trzecia kokainy przemycanej z Ameryki Łacińskiej do Europy²⁷. Kokaina dociera z kilku państw latynoamerykańskich (m.in. z Kolumbii, Wenezueli, Surinamu, Brazylii), różnymi drogami i do różnych części kontynentu afrykańskiego. Można wyróżnić trzy zasadnicze regiony i sposoby transportu kokainy do Afryki:

- a) drogą morską z Ameryki Łacińskiej do głównych portów w Afryce Zachodniej, takich jak: Bandżul (Gambia), Bissau (Gwinea Bissau), Konakry (Gwinea), Dakar (Senegal), a także do krajów położonych nad Zatoką Gwinejską: Nigeria (Lagos), Benin (Kotonu), Ghana (Akra) czy Togo (Lomé); następnie przerzucana jest ona przez region Afryki Środkowej i Afryki Północnej do Europy lub jest konsumowana przez miejscowych użytkowników;

²⁴ J. McDermott, S. Dudley, *GameChangers 2023: La cocaína, entre el fogonazo y el estallido en 2024*, InSight Crime, 5 I 2024, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/gamechangers-2023-cocaina-fogonazo-estallido-2024/>, 27 VIII 2024.

²⁵ J.D. Posada, Y. Rosado, *Las 5 conclusiones sobre el Reporte Global de Cocaína de la ONU para 2023*, InSight Crime, 17 III 2023, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/5-conclusiones-report-global-de-cocaina-onu-2023/>, 15 IX 2024.

²⁶ C. Sampó, *El tráfico de cocaína entre América Latina y África Occidental*, „Revista Latinoamericana de Estudios de Seguridad” 2019, nr 24, s. 189.

²⁷ L.E. Reyes, *África se convierte en un “almacén para narcos”*, „El País” 2013, 1 X, [online] https://elpais.com/internacional/2013/10/01/actualidad/1380657659_424076.html, 30 VIII 2024.

- b) z Brazylii przez port Santos drogą morską do RPA (Durban) i portugalskojęzycznych krajów Afryki, jak Mozambik (Nacala), Angola (także drogą lotniczą do Luandy) i Republika Zielonego Przylądka; inne destynacje odnotowywane przez brazylijską policję federalną to Nigeria, Ghana, Sierra Leone, Egipt, Tanzania (Dar es Salaam) i Wybrzeże Kości Słoniowej (Abidżan);
- c) drogą lotniczą z ważnych międzynarodowych portów lotniczych Brazylii (np. lotnisko Guarulhos w São Paulo) do Afryki Wschodniej, głównie Kenii i Etiopii²⁸.

Tabela 2. Miejsca państw Afryki Zachodniej, przez które przebiega szlak transportu kokainy w: rankingu Państw „Wrażliwych” (FSI; 2024 r.), Indeksie Percepcji Korupcji (CPI; 2023 r.), rankingu Wskaźnika Rozwoju Społecznego (HDI, 2023-2024) i PKB na osobę mierzonego siłą nabywczą (2023 r.; USD)

Państwo	Miejsce w rankingu FSI	Miejsce w rankingu CPI	Miejsce w rankingu HDI	PKB/per capita (PPP; miejsce i kwota)
Republika Zielonego Przylądka	114	30	131	(139) 9086
Senegal	70	70	169	(165) 4833
Gambia	61	98	174	(179) 3163
Gwinea Bissau	32	158	179	(189) 2630
Gwinea	17	141	181	(167) 4429
Ghana	106	70	145	(145) 7467
Togo	51	126	163	(180) 3155
Benin	74	70	173	(168) 4248
Nigeria	15	145	161	(154) 6318

Źródło: oprac. własne na podstawie rankingów *Fragile States Index*, The Fund for Peace, [online] <https://fragilestatesindex.org/country-data/>; *Corruption Perceptions Index*, Transparency International, [online] <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>; *Human Development Index*, [w:] *Human Development Report 2023/2024. Breaking the Gridlock: Reimagining Cooperation in a Polarized World*, United Nations Development Programme, [online] <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>; *GDP per capita, PPP*, World Bank [online:] https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?most_recent_value_desc=true&locations=LU.

Ważnym czynnikiem, który wpłynął na wybór regionu Afryki Zachodniej na szlak przerzutowy kokainy była słabość instytucji państwowych w tym regionie, które często w ograniczonym stopniu kontrolują podległe im terytoria i granice państwowe (por. tabela 2). Nie bez znaczenia jest także wysoki poziom korupcji urzędników i członków służb bezpieczeństwa (por. tabela 2). Natomiast wysoki poziom ubóstwa, ograniczony dostęp do

²⁸ *World Drug Report 2022...*; *World Drug Report 2023...*; *Global Report on Cocaine 2023...*; A. Ford, *Crece el comercio de cocaína en África oriental y meridional*, InSight Crime, 4 I 2023, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/crece-comercio-cocaina-africa-oriental-meridional/>, 15 IX 2024.

edukacji i brak perspektyw sprawiają niekiedy, że członkostwo w organizacjach przestępczych jawi się mieszkańcom krajów afrykańskich jako nadzieja na szybki i pewny zysk²⁹.

Według raportu *The Global Organized Crime Index 2023* wzrastający handel kokainą na kontynencie afrykańskim jest obecnie jednym z najważniejszych czynników napędzających rozwój zorganizowanych grup przestępczych w regionie³⁰. Afrykańskie grupy przestępcze zaangażowane w handel kokainą stają się częścią łańcucha dostaw i tworzą partnerstwa z innymi organizacjami – latynoamerykańskimi (np. *Primeiro Comando da Capital* z Brazylii) oraz europejskimi³¹. Pełna kontrola cyklu przestępczego w przypadku nielegalnego handlu narkotykami wymaga obecności członków organizacji przestępczych w tych obszarach geograficznych, gdzie ma miejsce każda z faz, np. produkcja, załadunek, transport, odbiór, dystrybucja. Stąd np. nigeryjskie grupy przestępcze są obecne w Ameryce Łacińskiej, a organizacje latynoamerykańskie (kolumbijskie, wenezuelskie, brazylijskie czy meksykańskie) są obecne w Afryce³².

Uważa się, że szczególnie znaczącą rolę w łańcuchu dostaw kokainy do Europy odgrywają organizacje nigeryjskie, marokańskie i ghańskie. Nigeryjskie organizacje przestępcze dominują na szlakach przerzutowych w Afryce Zachodniej i Północnej. Mają one charakter sieciowy. Na najbardziej podstawowym poziomie współpracy działają jako „komórki plemienne” składające się z czterech lub pięciu członków o wspólnym pochodzeniu etnicznym. Zaufanie ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania „komórki” i zapewnienia niejawności jej działania. Każdy członek takiej „komórki” współpracuje z kilkoma osobami, które jednak nie znają członków grupy głównej³³. Warto podkreślić, że działalność organizacji nigeryjskich ma też charakter transnarodowy. Działają one w różnych częściach świata i są wspierane przez niektórych członków diaspory oraz dużą sieć kurierów narkotykowych. Świadczą o tym chociażby dane z Brazylii z 2018 r., gdzie spośród obcokrajowców najczęściej zatrzymywanych na lotniskach za przemyt narkotyków (tzw. mułów) najwięcej osób miało pochodzenie nigeryjskie³⁴.

Organizacje przestępcze z Ghany i Maroka także są oparte na powiązaniach rodzinnych lub etnicznych, ale mają bardziej formalną strukturę niż grupy nigeryjskie³⁵. Ghańskie grupy działają w Afryce Zachodniej, przerzucając kokainę, która głównie z Brazylii trafia do portów w Temie i Sekondi-Takoradi³⁶. Z kolei Maroko jest ważnym punktem

²⁹ C. Sampó, *El tráfico de cocaína...*, s. 190-191.

³⁰ *The Global Organized Crime Index 2023. A Global X-Ray of Organized Crime*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, [online] <https://globalinitiative.net/analysis/ocindex-2023/>, 15 IX 2024.

³¹ J. Delgado, *A maior quadrilha de narcotráfico da América do Sul se expande a Europa e África*, „Diálogo Américas” 2024, 19 I, [online] <https://dialogo-americas.com/pt-br/articles/a-maior-quadrilha-de-narcotrafico-da-america-do-sul-se-expande-a-europa-e-africa/>, 17 IX 2024.

³² C. Sampó, *El tráfico de cocaína...*, s. 198.

³³ *Global Report on Cocaine 2023...*

³⁴ *Tamże*.

³⁵ C. Sampó, *El tráfico de cocaína...*, s. 199.

³⁶ *Ghana*, [w:] *Africa Organized Crime Index 2023*, [online] <https://africa.ocindex.net/country/ghana>, 19 IX 2024.

przerzutu narkotyku do Europy. Zdaniem ekspertów szczególną rolę w tym procesie odgrywa „Mocro Mafia” powstała w latach 70. XX w. na bazie powizań obywateli Niderlandów i Belgii pochodzenia marokańskiego z plantatorami konopi z Maroka. Początkowo organizacja była zaangażowana w przemysł haszyszu do Europy, natomiast obecnie transportuje także kokainę do Belgii (Antwerpia), Niderlandów (Rotterdam) i Hiszpanii oraz Niemiec³⁷.

Narkotyki zwykle docierają do afrykańskich portów drogą morską w kontenerowcach, przez tzw. Autostradę 10 (*Highway 10*), położoną wzdłuż dziesiątego równoleżnika; jest ona uznawana za najkrótszą trasę przemytu między Ameryką Łacińską i Afryką. Wykorzystuje się także do ich przewozu mniejsze statki handlowe, a nawet rybackie. Do przekazania kokainy dochodzi często na morzu, w pobliżu kontynentu afrykańskiego. Dalej narkotyki transportowane są zwykle w mniejszych partiach. Trasa biegnie na północ w kierunku Europy, lądem (przez Saharę do krajów Maghrebu), drogami morskimi wzdłuż wybrzeża Afryki lub drogą lotniczą (przy użyciu tzw. mułów)³⁸. Narkotyki przekazywane są drogą lądową m.in.:

- a) z Mauretanii, przez Maroko lub Algierię,
- b) z Senegalu przez Mauretanię i Algierię lub Mali i Algierię,
- c) z Gwinei, przez Mali i Algierię lub Tunezję,
- d) z Togo, przez Burkina Faso, Mali i Algierię lub Tunezję,
- e) z Beninu, przez Niger i Libię lub Egipt,
- f) z Nigerii przez Czad i Libię³⁹.

W pierwszej dekadzie XXI w. UNODC szacowało dochód organizacji przestępczych z handlu kokainą w Afryce Zachodniej na ok. 450 mln USD rocznie⁴⁰. Bardziej aktualne szacunki wskazują, że przez region ten przemycą się rocznie od 30 do 40 ton kokainy i heroiny o wartości ok. 1,25 mld USD⁴¹. Te dane wydają się uzasadniać stwierdzenie, że słaby rozwój gospodarczy większości państw afrykańskich może stanowić zachętę do angażowania się niektórych obywateli w działalność przestępczą. Zdarzają się przypadki, że dochody z nielegalnego handlu narkotykami trafiają nawet do elit poli-

³⁷ *Morocco: A Critical Link in the Latin America-Europe Cocaine Chain*, ENACT Africa [Enhancing Africa's Capacity to Transnational Organized Crime], 27 I 2023, [online] <https://enactafrica.org/enact-observer/morocco-a-critical-link-in-the-latin-america-europe-cocaine-chain>, 22 IX 2024; B. Knight, *Dutch 'Mocro mafia' Sets off Alarm Bells in Germany*, „Deutsche Welle” 2024, 27 VII, [online] <https://www.dw.com/en/dutch-mocro-mafia-sets-off-alarm-bells-in-germany/a-69764909>, 17 XI 2024.

³⁸ *Global Report on Cocaine 2023...*

³⁹ *An Atlas of the Sahara-Sahel, Geography, Economics and Security*, Organization for Economic Cooperation and Development, [online] https://www.oecd.org/en/publications/an-atlas-of-the-sahara-sahel_9789264222359-en.html, 20 IX 2024.

⁴⁰ *Drug Trafficking as a Security Threat in West Africa*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008, [online] <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Drug-Trafficking-WestAfrica-English.pdf>, 30 VIII 2024.

⁴¹ *Senegal Sends Message to Traffickers With Major Cocaine Seizures*, „Africa Defence Forum” 2024, 15 VI, [online] <https://adf-magazine.com/2024/07/senegal-sends-message-to-traffickers-with-major-cocaine-seizures/>, 15 IX 2024.

tycznych, a także funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa, co niestety pogłębia jeszcze istniejące problemy wewnętrzne⁴². Przykładem takiej sieci powiązań może być historia malijskiego barona narkotykowego, zwanego „Pablo Escobarem z Sahary”. El Hadj Ahmed Ben Brahim początkowo zajmował się handlem samochodami i złotem, a od 2006 r. zaangażował się w handel narkotykami (przez Mali, Niger do Algierii, Libii, Egiptu i Maroka), budując sieć wpływów w regionie Sahelu i Sahary⁴³. W 2019 r. został aresztowany w Casablance. W toku śledztwa prowadzonego w związku z jego przestępczą działalnością aresztowano na początku 2024 r. w Maroku 25 osób powiązanych z „Escobarem z Sahary”, w tym wysokich rangą polityków, przedsiębiorców, prawników oraz członków aparatu bezpieczeństwa⁴⁴.

Warto wspomnieć, że w ostatnich latach Afryka Zachodnia i Środkowa przestaje być jedynie obszarem magazynowania, transportu i spożywania kokainy, ale staje się także miejscem przetwarzania narkotyku w tzw. crack. Tego typu laboratoria zlokalizowano m.in. w Senegalu, Nigrze i na Wybrzeżu Kości Słoniowej⁴⁵.

Kolejnym ważnym ogniwem w łańcuchu transportu kokainy przez kontynent afrykański jest Republika Południowej Afryki. Handel kokainą w tym kraju i zauważalny wzrost spożycia narkotyku przez mieszkańców obserwowane są od lat 90. XX w. Jako przyczyny tego zjawiska wskazuje się historyczne powiązania RPA z państwami Globalnej Północy, a także rozwój współpracy politycznej i gospodarczej z nimi po zakończeniu ery apartheidu. Ta sieć powiązań ułatwia przerzut kokainy do krajów wysoko rozwiniętych⁴⁶. Rozwojowi działalności przestępczej w Republice Południowej Afryki sprzyjają także wewnętrzne problemy gospodarcze, takie jak bardzo wysoki poziom nierówności dochodów⁴⁷ i wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza wśród młodych ludzi, które wynosiło na początku 2024 r. ok. 45%⁴⁸.

Jak wspomniano, kokaina trafia do RPA z Brazylii: drogą morską do portów w Durbanie, Kapsztadzie i Ngqurze oraz drogą powietrzną do portów lotniczych w Johannesburgu i Kapsztadzie. Następnie przez przejścia graniczne z Zimbabwe, Mozambikiem, Lesotho i Botswaną przemycana jest do innych krajów kontynentu⁴⁹. Z uwagi

⁴² C. Sampó, *El tráfico de cocaína...*, s. 194.

⁴³ B. El Atti, „*Sahara's Escobar*”: *Unravelling Morocco's Largest Scandal of Drugs and Politics*, „The New Arab” 2024, 9 I, [online] <https://www.newarab.com/news/who-saharas-escobar-behind-moroccos-largest-scandal>, 22 IX 2024.

⁴⁴ J.C. Sanz, *The Pablo Escobar of the Sahara Reveals Corruption within Morocco's Ruling Class*, „El País” 2024, 27 II, [online] <https://english.elpais.com/international/2024-02-27/the-pablo-escobar-of-the-sahara-reveals-corruption-within-moroccos-ruling-class.html>, 20 IX 2024.

⁴⁵ *Global Report on Cocaine 2023...*

⁴⁶ *Tamże*.

⁴⁷ *How Inequal Is South Africa*, Department Statistics South Africa, [online] <https://www.statssa.gov.za/?p=12930>, 22 IX 2024.

⁴⁸ *SA Unemployment Rate Increases*, South African Government News Agency, 2024, [online] <https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-unemployment-rate-increases>, 22 IX 2024.

⁴⁹ D. Chambers, *About 350,000 People in South Africa Use Cocaine, Says a New Report*, „News24” 2022, 16 XII, [online] <https://www.news24.com/news24/bi-archive/south-africa-is-the-cocaine-capital-of-africa-2022-12>, 22 IX 2024.

na swoje położenie geograficzne RPA jest również dogodnym punktem przerzutowym kokainy do Europy (Wielka Brytania), Azji (Chiny, Indie, Pakistan) i Australii⁵⁰. Warto wspomnieć także, że Republika Południowej Afryki ma najwyższy wskaźnik spożycia kokainy w Afryce⁵¹. Szacuje się, że z ok. 122 ton kokainy przemycanych do RPA rocznie ok. 16% narkotyku jest spożywanych przez mieszkańców tego kraju. Kokaina jest „konsumowana” głównie w postaci cracku, a liczbę jej użytkowników w 2022 r. oceniano na ok. 350 tys. osób⁵².

Trzecim znaczącym punktem przerzutu narkotyku przez kontynent afrykański jest region Afryki Wschodniej (szczególnie Kenia i Etiopia), gdzie kokaina dociera głównie drogą lotniczą. Przesyłki z Brazylii trafiają do portów lotniczych w Mombasa-Moi i Eldoret w Kenii⁵³. Stamtąd transportowane są do stolicy kraju Nairobi, a także do krajów ościennych (Somalia, Sudan Południowy, Uganda, Etiopia i Tanzania) i na inne kontynenty: do Europy (Niderlandy), Ameryki Północnej (Kanada) oraz na Bliski Wschód (Zjednoczone Emiraty Arabskie)⁵⁴.

W ostatnich latach ważnym punktem dla nielegalnego przemytu narkotyków (zarówno kokainy, jak i heroiny) stał się także port lotniczy Bole w Addis Abebie w Etiopii. Według szacunków etiopskiej Komisji Celnej (*Customs Commission*) wartość narkotyków przemycanych tą drogą wzrosła dwukrotnie – z ok. 80 mln USD w 2022 do 190 mln USD w roku 2023⁵⁵. Wzrost transportu kokainy do Etiopii wynika zarówno z jej strategicznego położenia geograficznego, jak i wzmoczonych kontroli przemytników na lotniskach w Tanzanii i Kenii⁵⁶. Z Etiopii narkotyk trafia na rynek afrykański lub jest przerzucany do miejsc docelowych na Bliskim Wschodzie, w Azji i na Pacyfiku⁵⁷.

⁵⁰ *Global Report on Cocaine 2023...*

⁵¹ *South Africa*, [w:] *Africa Organized Crime Index 2023*, [online] https://africa.ocindex.net/country/south_africa, 22 IX 2024.

⁵² D. Chambers, *About 350,000 People...*

⁵³ J. Eligh, *A Powder Storm. The Cocaine Markets of East and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2022, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/12/Jason-Eligh-A-Powder-of-Storm-The-cocaine-markets-of-East-and-southern-Africa-GI-TOC-2022.pdf>, 22 IX 2024.

⁵⁴ *Global Report on Cocaine 2023...*

⁵⁵ *Drug Traffickers Target Ethiopia's Airport*, „Africa Defence Forum” 2024, 30 I, [online] <https://adf-magazine.com/2024/01/drug-traffickers-target-ethiopias-airport/>, 22 IX 2024.

⁵⁶ *Ethiopia's Bole International Airport Has Emerged as a Trafficking Hub for Wildlife and Narcotics*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, [online] <https://riskbulletins.globalinitiative.net/esa-obs-007/04-ethiopias-bole-international-airport-has-emerged-as-a-trafficking-hub.html>, 22 IX 2024.

⁵⁷ *New Drug Trafficking Routes and Smuggling Methods Identified in INTERPOL-Led Operation*, Interpol, 2017, [online] <https://www.interpol.in/t/ar/1/1/2017/New-drug-trafficking-routes-and-smuggling-methods-identified-in-INTERPOL-led-operation>, 23 IX 2024.

SKUTKI NIELEGALNEGO HANDLU KOKAINĄ DLA REGIONU AFRYKI

Jednym z najpoważniejszych skutków funkcjonowania tras przerzutowych narkotyków w Afryce jest wzrost liczby użytkowników tych niebezpiecznych substancji wśród mieszkańców kontynentu. W 2020 r. łączna liczba użytkowników preparatów pochodzących z konopi, opiatów, opioidów, kokainy i narkotyków z grupy amfetamin wynosiła ok. 45 mln osób, co stanowiło ok. 3,3% populacji Afryki. Z uwagi na dynamiczny wzrost liczby ludności w tym regionie (według prognoz ONZ ma się ona zwiększyć o ok. 246 mln do 2030 r. i o ok. 1 mld do 2050 r.)⁵⁸ spodziewany jest wzrost spożycia narkotyków o 40% do roku 2030⁵⁹.

Problem uzależnienia od narkotyków dotyczy przede wszystkim ludzi młodych. W 2021 r. 70% osób, które korzystały z leczenia zaburzeń związanych z nadużywaniem narkotyków, znajdowało się w przedziale wiekowym między 15 a 34 lata. Ok. 1 na 10 osób, które uzyskały dostęp do leczenia, wskazywała kokainę (spożywaną w głównie w formie cracku) jako główną przyczynę uzależnienia⁶⁰. Najbardziej niepokojące dane w tym zakresie dotyczą regionu Afryki Zachodniej i Republiki Południowej Afryki, choć zdaniem ekspertów są one niepełne. Na przykład w 2017 r. osoby uzależnione od kokainy stanowiły w Liberii 50% osób uzależnionych od narkotyków, którym udzielono pomocy, w Gwinei 31%, w Beninie 13%, w Sierra Leone 9,6%, a w Mali 6,2%⁶¹.

Uzależnienie od narkotyków rodzi szereg negatywnych konsekwencji. Rosną koszty leczenia osób uzależnionych, choć w odniesieniu do Afryki brakuje szczegółowych i aktualnych danych na ten temat. Poprzez korzystanie z niesterylnego sprzętu wzrasta ryzyko zakażenia wirusem HIV, wirusem zapalenia wątroby typu C czy też zarażenia się innymi chorobami przenoszonymi z krwią. W niektórych przypadkach nadużywanie narkotyków może nawet kończyć się śmiercią. Jednak dane UNODC w tym zakresie (w odniesieniu do kontynentu afrykańskiego) również są bardzo ograniczone i pochodzą wyłącznie z Kenii i RPA. W 2016 r. liczba zgonów związanych z narkotykami w pierwszym z tych krajów wyniosła 1338 osób, a w drugim 1409. Z kolei wskaźnik śmiertelności z powodu narkotyków na milion osób w wieku od 15 do 64 lat wynosił w Kenii 48,9, a w RPA 38,2. Podobne wskaźniki odnotowano w tym samym czasie w takich krajach, jak Niemcy czy Hiszpania⁶².

⁵⁸ *World Population Prospects 2024*, United Nations, [online] <https://population.un.org/wpp/>, 28 IX 2024.

⁵⁹ *Africa Unites to Address Substance Use and Mental Health at African Union High Level Summit in Zambia*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2023, [online] <https://www.unodc.org/rosaf/stories/2023/November/africa-unites-to-address-substance-use-and-mental-health-at-african-union-high-level-summit-in-zambia.html>, 24 IX 2024.

⁶⁰ *Statistics and Trends on Illicit Drug Use, Treatment and Demand*, The Pan African Epidemiology Network on Drug Use, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/43890-doc-PAENDU_REPORT_-_English.pdf, 24 IX 2024.

⁶¹ *Global Report on Cocaine 2023...*

⁶² *World Drug Report 2020*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2020, [online] https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/Annex/5.1._Drug-related_mortality.xls, 2 X 2024.

Spoleczne koszty używania narkotyków obejmują nie tylko koszty finansowe (np. wydatki poniesione na leczenie) i niefinansowe, jak straty ponoszone przez społeczeństwo wynikające z przedwczesnej śmierci osób uzależnionych⁶³. UNODC zwraca także uwagę na destrukcyjny wpływ nadużywania nielegalnych narkotyków na funkcjonowanie rodzin i lokalnych wspólnot, system edukacji czy środowisko naturalne (skutki nielegalnych upraw)⁶⁴. Wiele z tych problemów widać w Afryce, ponieważ osoby uzależnione często nie pracują, kradną w celu zdobycia środków na zakup narkotyków, a nawet stosują przemoc⁶⁵. Niekiedy trafiają do więzienia, co przekreśla ich szanse na legalne zatrudnienie w przyszłości⁶⁶.

Do najważniejszych przyczyn wzrostu używania narkotyków przez dzieci i młodzież można zaliczyć ograniczone możliwości zdobycia wykształcenia i zatrudnienia oraz wykluczenie społeczne. Są to też główne czynniki „napędzające” rekrutację do organizacji przestępczych młodych ludzi, przekonanych, że zaangażowanie w handel narkotykami przyniesie im wymierny zysk⁶⁷. Proceder ten może się wydawać atrakcyjny, ponieważ zdaniem ekspertów w skali globalnej ten rodzaj przestępczości odpowiada za ok. jedną piątą dochodów ze wszystkich przestępstw. Wielkość dochodów z handlu narkotykami szacuje się na kwotę odpowiadającą od 0,4% do 0,6% światowego PKB⁶⁸ (czyli od ok. 422 mld USD do 633 mld USD według danych za 2023 r.)⁶⁹. Warto jednak podkreślić, że często młode osoby zrekrutowane przez organizacje przestępcze doświadczają przemocy i są przez handlarzy okrutnie wykorzystywane. Świadczy o tym chociażby głośna sprawa z pierwszej połowy 2024 r., kiedy dziennikarze śledczy gazety „The Guardian” ujawnili proceder wykorzystywania dzieci z Maroka i Algierii do handlu kokainą (dzieci, które odmawiały współpracy, były zastraszane, bite, a nawet gwałcone)⁷⁰.

⁶³ Z. Mielecka-Kubień, *Oszacowanie kosztów społecznych używania narkotyków w Polsce w 2015 r.*, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, 2017, [online] <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2022/11/oszacowanie-kosztow-spoecznych-uzywania-narkotykow-w-polsce-w-2015.pdf>, 4 X 2024.

⁶⁴ *Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, 1998, [online] https://www.unodc.org/pdf/technical_series_1998-01-01_1.pdf, 4 X 2024.

⁶⁵ F. Thomson, *Drug Trafficking Leads to Addiction Problems in Guinea Bissau*, „Voa News” 2010, 2 II, [online] <https://www.voanews.com/a/drug-trafficking-leads-to-addiction-problems-in-guinea-bissau-70640367/415813.html>, 24 IX 2024.

⁶⁶ J. Stanyard, *The Impact of Drug Policy on Children and Young People in Eastern and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2021, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/10/Julia-Stanyard-The-impact-of-drug-policy-on-children-and-young-people-in-Eastern-and-Southern-Africa-GI-TOC-October-2021-1.pdf>, 24 IX 2024.

⁶⁷ *Tamże*.

⁶⁸ *Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2011, [online] https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf, 1 X 2024.

⁶⁹ *World GDP (current US\$)*, World Bank Group, [online] <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, 1 X 2024.

⁷⁰ M. Townsend, *Beaten and Tortured: The North African Children Paying a Bloody Price for Europe's Insatiable Appetite for Cocaine*, „The Guardian” 2024, 11 VI, [online] <https://www.theguardian.com>.

Walka z nielegalnym handlem narkotykami generuje dla państwa wysokie koszty (wydatki na organy ścigania, sądy, więzienia itp.). Można tu przytoczyć chociażby szacunki Anine Kriegler, która prowadziła badania w 11 krajach Afryki Wschodniej i Południowo-Wschodniej, takich jak: Botswana, Eswatini, Kenia, Lesoto, Malawi, Mauritius, Namibia, RPA, Seszele, Uganda i Zimbabwe. Według badaczki łączny koszt działań sił policyjnych związanych ze zwalczaniem handlu narkotykami w tych krajach wyniósł w jednym tylko – 2019 r. – ok. 680 mln USD. Z kolei średnie roczne wydatki na osobę uwięzioną w tych krajach wynoszą ok. 6,5 tys. USD. Biorąc pod uwagę, że zaledwie w ciągu dwóch lat zatrzymano w badanych krajach 447 tys. osób za przestępstwa związane z narkotykami, łączny koszt ich utrzymania wyniosłby ok. 2,9 mld USD⁷¹.

Kolejnym ważnym skutkiem handlu narkotykami w Afryce jest finansowanie z ich sprzedaży działalności grup terrorystycznych. Dotyczy to także kokainy. Zdaniem ekspertów w nielegalny handel tym narkotykiem w regionie Afryki Zachodniej zaangażowane są m. in. Al-Ka’ida Islamskiego Maghrebu (*Al-Qaida in the Islamic Maghreb’s*)⁷², Hezbollah⁷³ czy działająca w Mali organizacja Al-Mourabitoun⁷⁴. Według UNODC odnotowano także znaczące przerzuty kokainy do objętej konfliktem prowincji Mozambiku Cabo Delgado, nad którą kontrolę próbuje przejąć organizacja terrorystyczna Al-Shabab Mozambik, powiązana z tzw. Państwem Islamskim⁷⁵.

Nielegalny handel narkotykami może wpływać w destrukcyjny sposób nawet na funkcjonowanie całego państwa. Najbardziej znanym przykładem tego zjawiska w Afryce jest sytuacja w Gwinei Bissau, określonej w 2008 r. przez UNODC mianem „narko-państwa” (*narco-State*)⁷⁶. Wspominana już wcześniej Gwinea Bissau należy do

com/global-development/ng-interactive/2024/jun/11/north-african-children-beaten-tortured-europe-cocaine-gangs, 1 X 2024.

⁷¹ A. Kriegler, *Drug Policy and Its Economic Costs. An Overview of Law Enforcement and Social Costs in Eastern and Southern Africa*, The Eastern and Southern Commission of Drugs, 2023, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/02/Anine-Kriegler-Drug-policy-economic-cost-An-overview-of-law-enforcement-and-social-costs-in-Eastern-and-Southern-Africa-GI-TOC-February-2023.pdf>, 28 IX 2024.

⁷² *Terrorism and Drug Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, [online] <https://www.unodc.org/e4j/zh/organized-crime/module-16/key-issues/terrorism-and-drug-trafficking.html>, 1 X 2024.

⁷³ D. Bauwens, N. Ibekwe, *Hezbollah in Africa: Forgotten Link in Cocaine Trafficking to Antwerp, Rotterdam*, „Premium Times Nigeria” 2021, 31 VII, [online] <https://www.premiumtimesng.com/news/headlines/476718-hezbollah-in-africa-forgotten-link-in-cocaine-trafficking-to-antwerp-rotterdam.html>, 1 X 2024.

⁷⁴ *Global Report on Cocaine 2023...*

⁷⁵ *Intersecting Paths: Enhancing Prosecution Strategies in the Fight Against Drug Trafficking in Mozambique*, United Nations Office on Drugs and Crime, 17 IV 2024, [online] <https://www.unodc.org/rosaf/stories/2024/April/intersecting-paths-enhancing-prosecution-strategies-in-the-fight-against-drug-trafficking-in-mozambique.html>, 1 X 2024.

⁷⁶ *Guinea-Bissau. New Hub for Cocaine Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008, [online] <https://www.unodc.org/documents/publications/Perspectives-May08-WEB.pdf>, 2 X 2024.

najslabiej rozwiniętych krajów na kontynencie; szacuje się, że jedna trzecia ludności (z ok. 2,1 mln) żyje poniżej granicy ubóstwa⁷⁷. Gospodarka tego kraju, opierająca się na rolnictwie i rybołówstwie, została mocno zniszczona w XX w. w czasie wojny o niepodległość (1963-1974) i wojny domowej w latach 90. (1998-1999). Problemy wewnętrzne pogłębia niestabilność polityczna (m.in. zabójstwo prezydenta João Bernardo Vieira w 2009 r., zamach stanu w 2012 r., starcia między siłami rządowymi a oddziałami Gwardii Narodowej w 2023 r.) i wysoki poziom korupcji (por. tabela 2). Poza słabością instytucji politycznych i wysokim poziomem ubóstwa handel narkotykami ułatwia słabo kontrolowane wybrzeże o długości ok. 350 km i archipelag Bijagós złożony z 88 częściowo tylko zamieszkanymi wysp⁷⁸.

Rozwój handlu kokainą w Gwinei Bissau datuje się od początku XXI w. Dociera ona tu głównie z Kolumbii (a obecnie także z Brazylii) drogą morską lub lotniczą, a stąd przemykana jest do Portugalii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i krajów sąsiednich⁷⁹. Szacuje się, że w Gwinei Bissau działa ok. 50 kolumbijskich baronów narkotykowych, którzy koordynują przywóz kokainy i jej dalszą sprzedaż⁸⁰.

Powszechna dostępność narkotyku sprzyja wzrostowi jego zużycia przez mieszkańców Gwinei Bissau. Szacuje się, że nawet jedna czwarta kokainy, która trafia do tego kraju, może być konsumowana przez miejscowych użytkowników⁸¹. Wzrost spożycia widać szczególnie wśród ludzi młodych (może to dotyczyć nawet 30-40% osób), bezrobotnych i biednych. Mieszkańcy Gwinei Bissau spożywają najczęściej kokainę w formie cracku, który jest tu nazywany „pedra”⁸². Problem powiązania z handlem narkotykami dotyczy także elit politycznych i wojskowych kraju, oskarżanych niekiedy o ochranianie tego przestępczego procederu. Uważa się nawet, że tragiczne wydarzenia z 2009 r., kiedy najpierw w zamachu bombowym zginął szef sztabu sił zbrojnych generał Batista Tagme Na Wai, a dzień później w wyniku zamachu zginął prezydent João Bernardo Vieira, miały związek z rywalizacją między tymi politykami o wpływy w handlu kokainą⁸³. Kolejnymi znaczącymi osobami, którym postawiono zarzuty udziału w handlu narkotykami, byli: dowódca marynarki wojennej José Américo Bubo Na Tchuto, zatrzymany w 2013 r. w wyniku operacji amerykańskiej Agencji do Walki z Narkotykami

⁷⁷ *Guinea-Bissau. Overview*, The World Bank, [online] <https://www.worldbank.org/en/country/guineabissau/overview>, 2 X 2024.

⁷⁸ E. Vulliamy, *How a Tiny West African Country Became the World's First Narco State*, „The Guardian” 2008, 9 III, [online] <https://www.theguardian.com/world/2008/mar/09/drugstrade>, 1 X 2024.

⁷⁹ *Tamże*.

⁸⁰ Ch. Parkinson, *Narcotraficantes latinoamericanos se posicionan en Guinea-Bissau y se expanden en África*, InSight Crime, 29 VIII 2013, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/analisis/narcotraficantes-latinoamericanos-se-posicionan-en-guinea-bissau-y-se-expanden-en-africa/>, 1 X 2024.

⁸¹ *Parlamento da Guiné-Bissau faz sessão sobre combate a drogas e entorpecentes*, United Nations, 28 VI 2021, [online] <https://news.un.org/pt/story/2021/06/1754972>, 2 X 2024.

⁸² S. Bradpiece, *In Africa's 'First Narco-State', Rehab Can Mean Torture for Addicts*, „The Telegraph” 2023, 10 V, [online] <https://www.telegraph.co.uk/global-health/terror-and-security/africas-first-narco-state-rehab/>, 2 X 2024.

⁸³ Ch. Parkinson, *About 350,000 People...*

(*Drug Enforcement Administration – DEA*)⁸⁴, oraz generał Antonio Indjai, który odegrał istotną rolę w zamachu stanu w roku 2012⁸⁵. Natomiast w 2022 r. szeroką krytykę wywołała decyzja Sądu Najwyższego Gwinei Bissau, który uchylił wyroki skazujące w sprawie dwóch domniemyanych baronów narkotykowych Braima Seidi Ba i Ricardo Ariza Monje, skazanych pierwotnie na 16 lat więzienia za posiadanie narkotyków⁸⁶. Powszechnie uważa się także, że dochody z handlu kokainą przeznaczane są na finansowanie kampanii wyborczych polityków⁸⁷.

Nielegalny handel narkotykami powoduje również wymierne skutki ekonomiczne dla państwa. Przykładem takiego związku w Gwinei Bissau może być wspomniany zamach stanu z 2012 r., zwany też „kokainowym zamachem”. Zdaniem ekspertów został on dokonany przez oficerów, którzy chcieli przejąć kontrolę nad handlem narkotykami⁸⁸. Niestabilność polityczna, będąca skutkiem zamachu stanu, przyczyniła się do spadku tempa wzrostu PKB w Gwinei Bissau z 8,1% do -1,7%⁸⁹. Ponadto legalizacja dochodów z handlu narkotykami i lokowanie ich tylko w wybrane sektory (sektor finansowy, sektor nieruchomości, sektor budowlany itp.) może prowadzić do nadmiernego rozwoju sektorów nieproduktywnych, kosztem długoterminowego, kompleksowego rozwoju kraju i pogłębienia się nierówności społecznych. Niebezpieczna jest także sytuacja, gdy organizacje przestępcze „zastępują” państwo, oferując obywatelom „usługi”, które powinno realizować państwo, takie jak bezpieczeństwo czy zatrudnienie⁹⁰.

Nielegalny handel narkotykami może stanowić także zagrożenie dla stabilności państwa i procesu demokratyzacji. Jak stwierdza Davin O'Regan, handlarze narkotyków *nie znoszą uwagi*, w związku z tym będą dążyć do destabilizacji systemu politycznego za pomocą korupcji lub zastraszania polityków, sędziów i funkcjonariuszy służb, a także stosowania przemocy wobec ludności cywilnej, aby chronić swoje interesy⁹¹.

⁸⁴ N. Raymond, *Exclusive: Guinea-Bissau's Ex-Navy Chief Pleads Guilty in U.S. Drug Case*, Reuters, 4 VI 2014, [online] <https://www.reuters.com/article/world/exclusive-guinea-bissaus-ex-navy-chief-pleads-guilty-in-us-drug-case-idUSKBN0EE2FN/>, 1 X 2024.

⁸⁵ D. Paquette, *The U.S. Posted a Huge Reward for a Suspected Drug Kingpin in Guinea-Bissau. But Capturing Him Is Complicated*, „The Washington Post” 2021, 5 X, [online] <https://www.washingtonpost.com/world/2021/10/05/guinea-bissau-antonio-indjai/>, 2 X 2024.

⁸⁶ *Guinea-Bissau Court Overturns Convictions of Alleged Drug Kingpins*, Reuters, 5 VII 2022, [online] <https://www.reuters.com/world/africa/guinea-bissau-court-overturns-convictions-alleged-drug-kingpins-2022-07-04/>, 2 X 2024.

⁸⁷ *Guinea-Bissau*, [w:] *Africa Organized Crime Index 2023*, [online] <https://africa.ocindex.net/country/guinea-bissau>, 2 X 2024.

⁸⁸ A. Ross, *Failed Coup Puts Spotlight Back on Guinea-Bissau's Role in Cocaine Trade*, EuroNews, 12 II 2020, [online] <https://www.euronews.com/2022/02/12/us-bissau-security>, 2 X 2024.

⁸⁹ *GDP Growth (Annual %) – Guinea Bissau*, World Bank Group, [online] <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=GW>, 2 X 2024.

⁹⁰ *Not Just in Transit. Drugs, the State and Society in West Africa*, West Africa Commission on Drugs, 2014, [online] https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/IO/WACD_report_June_2014_english.pdf, 3 X 2024.

⁹¹ D. O'Regan, *Cocaine and Instability in Africa: Lessons from Latin America and the Caribbean*, Africa Center for Strategic Studies, 31 VII 2010, [online] <https://africacenter.org/publication/cocaine-and-instability-in-africa-lessons-from-latin-america-and-the-caribbean/>, 3 X 2024.

Warto dodać, że brak stabilności i bezpieczeństwa zniechęca zagranicznych inwestorów do lokowania kapitału w danym regionie. Przykładem takiej sytuacji może być decyzja władz francuskiego koncernu Total Energies z 2021 r. o wstrzymaniu prac nad projektem gazowym o wartości 20 mld USD w Mozambiku z powodu wspomnianego już pogorszenia stanu bezpieczeństwa w prowincji Cabo Delgado⁹².

PODSUMOWANIE

Z uwagi na swoje położenie geograficzne kontynent afrykański odgrywa znaczącą rolę w światowym handlu narkotykami. Jest on zarówno regionem pochodzenia narkotyków, tranzytu, jak i miejscem docelowym tych nielegalnych substancji. Niestety, szczególnie w XXI w., obserwujemy nasilenie tego przestępczego procederu w Afryce, a z uwagi na dynamiczny wzrost liczby ludności spodziewany jest dalszy wzrost liczby użytkowników narkotyków.

Państwa afrykańskie podejmują szereg działań w celu ograniczenia negatywnych skutków handlu narkotykami, m.in. współpracują w tym zakresie na forum międzynarodowym i regionalnym, stosując model prohibicyjny (represyjny) polityki narkotykowej w stosunku do użytkowników narkotyków (większość państw), wprowadzając działania oparte na modelu redukcji szkód (wspomagające użytkowników narkotyków; np. Ghana)⁹³ czy też legalizują posiadanie narkotyków (np. RPA)⁹⁴. Choć to jednak brzmi trywialnie, nie da się skutecznie walczyć z handlem narkotykami bez zwalczania innych ważnych problemów wielu krajów afrykańskich, jakimi są: wysoki poziom ubóstwa, ograniczony dostęp młodych ludzi do edukacji i legalnego zatrudnienia czy słabość instytucji państwowych.

BIBLIOGRAFIA

Africa Organized Crime Index 2023, ENACT Africa, [online] <https://africa.ocindex.net/>.
Africa Unites to Address Substance Use and Mental Health at African Union High Level Summit in Zambia, United Nations Office on Drugs and Crime, 2023, [online] <https://www.unodc.org/rosaf/stories/2023/November/africa-unites-to-address-substance-use-and-mental-health-at-african-union-high-level-summit-in-zambia.html>.

⁹² *Total Pulls Staff from Mozambique Gas Project*, „Deutsche Welle” 2021, 26 IV, [online] <https://www.dw.com/en/fuel-giant-total-pulls-staff-from-mozambique-gas-project/a-57335313>, 3 X 2024.

⁹³ M. Kumordzi Tetteh, *Ghana Gets Its First Harm Reduction Centre (Drop-in Centre) for PWUD/PLHIV*, The West Africa Program to Combat AIDS and STI, 11 VII 2024, [online] <https://www.wadpn.org/post/ghana-gets-its-first-harm-reduction-centre-drop-in-centre-for-pwud>, 6 X 2024.

⁹⁴ D. Sabaghi, *South Africa Legalizes Cannabis For Personal Use*, „Forbes” 2024, 30 V, [online] <https://www.forbes.com/sites/dariosabaghi/2024/05/30/south-africa-legalizes-cannabis-for-personal-use/>, 6 X 2024.

- An Atlas of the Sahara-Sahel, Geography, Economics and Security*, Organization for Economic Cooperation and Development, [online] https://www.oecd.org/en/publications/an-atlas-of-the-sahara-sahel_9789264222359-en.html.
- Bauwens D., Ibekwe N., *Hezbollah in Africa: Forgotten Link in Cocaine Trafficking to Antwerp, Rotterdam*, „Premium Times Nigeria” 2021, 31 VII, [online] <https://www.premium-timesng.com/news/headlines/476718-hezbollah-in-africa-forgotten-link-in-cocaine-trafficking-to-antwerp-rotterdam.html>.
- Boun S.S., Omonaiye O., Yaya S., *Prevalence and Health Consequences of Nonmedical Use of Tramadol in Africa: A Systematic Scoping Review*, „PLOS Glob Public Health” 2024, nr 1, <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0002784>.
- Bradpiece S., *In Africa's 'First Narco-State', Rehab Can Mean Torture for Addicts*, „The Telegraph” 2023, 10 V, [online] <https://www.telegraph.co.uk/global-health/terror-and-security/africas-first-narco-state-rehab/>.
- Chambers D., *About 350,000 People in South Africa Use Cocaine, Says a New Report*, „News24” 2022, 16 XII, [online] <https://www.news24.com/news24/bi-archive/south-africa-is-the-cocaine-capital-of-africa-2022-12>.
- Corruption Perceptions Index*, Transparency International, [online] <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
- Delgado J., *A maior quadrilha de narcotráfico da América do Sul se expande a Europa e África*, „Diálogo Américas” 2024, 19 I, [online] <https://dialogo-americas.com/pt-br/articles/a-maior-quadrilha-de-narcotrafico-da-america-do-sul-se-expande-a-europa-e-africa/>.
- Drug Traffickers Target Ethiopia's Airport*, „Africa Defence Forum” 2024, 30 I [online] <https://adf-magazine.com/2024/01/drug-traffickers-target-ethiopias-airport/>.
- Drug Trafficking as a Security Threat in West Africa*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008, [online] <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Drug-Trafficking-WestAfrica-English.pdf>.
- Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, 1998, [online] https://www.unodc.org/pdf/technical_series_1998-01-01_1.pdf.
- Effect of Khat on Health and Society*, Ethiopian Public Health Institute, 2021, [online] <https://ephi.gov.et/wp-content/uploads/2023/11/Effect-of-Khat-on-Health-1-1.pdf>.
- El Atti B., *“Sahara's Escobar”: Unravelling Morocco's Largest Scandal of Drugs and Politics*, „The New Arab” 2024, 9 I, [online] <https://www.newarab.com/news/who-saharas-esco-bar-behind-moroccos-largest-scandal>.
- Eligh J., *A Powder Storm. The Cocaine Markets of East and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2022, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2022/12/Jason-Eligh-A-Powder-of-Storm-The-cocaine-markets-of-East-and-southern-Africa-GI-TOC-2022.pdf>.
- Eligh J., *A Synthetic Age. The Evolution of Methamphetamine Markets in Eastern and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2021, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/GITOC-A-Synthetic-Age-The-Evolution-of-Methamphetamine-Markets-in-Eastern-and-Southern-Africa.pdf>.

- Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2011, [online] https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf.
- Ethiopia's Bole International Airport Has Emerged as a Trafficking Hub for Wildlife and Narcotics*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, [online] <https://riskbulletins.globalinitiative.net/esa-obs-007/04-ethiopias-bole-international-airport-has-emerged-as-a-trafficking-hub.html>.
- Europe and the Global Cocaine Trade*, European Union Drugs Agency, 2022, [online] https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/cocaine/europe-and-global-cocaine-trade_en.
- EU Drug Market: Amphetamine – Global Context*, European Union Drugs Agency, [online] https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/amphetamine/global-context_en.
- Ford A., *Crece el comercio de cocaína en África oriental y meridional*, InSight Crime, 4 I 2023, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/crece-comercio-cocaina-africa-oriental-meridional>.
- Fragile States Index*, The Fund for Peace, [online] <https://fragilestatesindex.org/country-data/>.
- GDP Growth (Annual %) – Guinea Bissau*, World Bank Group, [online] <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=GW>.
- GDP per capita, PPP*, World Bank, [online:] https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?most_recent_value_desc=true&locations=LU.
- Global Report on Cocaine 2023. Local Dynamics, Global Changes*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2022, [online] https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/cocaine/Global_cocaine_report_2023.pdf.
- Guinea-Bissau Court Overturns Convictions of Alleged Drug Kingpins*, Reuters, 5 VII 2022, [online] <https://www.reuters.com/world/africa/guinea-bissau-court-overturns-convictions-alleged-drug-kingpins-2022-07-04/>.
- Guinea-Bissau. New Hub for Cocaine Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2008, [online] <https://www.unodc.org/documents/publications/Perspectives-May08-WEB.pdf>.
- Guinea-Bissau. Overview*, The World Bank, [online] <https://www.worldbank.org/en/country/guineabissau/overview>.
- How Inequal Is South Africa*, Department Statistics South Africa, [online] <https://www.statssa.gov.za/?p=12930>.
- Human Development Index*, [w:] *Human Development Report 2023/2024. Breaking the Gridlock: Reimagining Cooperation in a Polarized World*, United Nations Development Programme, [online] <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>.
- Intersecting Paths: Enhancing Prosecution Strategies in the Fight Against Drug Trafficking in Mozambique*, United Nations Office on Drugs and Crime, 17 IV 2024, [online] <https://www.unodc.org/rosaf/stories/2024/April/intersecting-paths-enhancing-prosecution-strategies-in-the-fight-against-drug-trafficking-in-mozambique.html>.
- Khat Drug Profile*, European Union Drugs Agency, [online] https://www.euda.europa.eu/publications/drug-profiles/khat_en.
- Kiley S., *Starving Yemen's Drug Problem*, CNN, 21 V 2021, [online] <https://edition.cnn.com/2019/05/21/middleeast/yemen-khat-kiley/index.html>.

- Knight B., *Dutch 'Mocro mafia' Sets off Alarm Bells in Germany*, „Deutsche Welle” 2024, 27 VII, [online] <https://www.dw.com/en/dutch-mocro-mafia-sets-off-alarm-bells-in-germany/a-69764909>.
- Konopie, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, 30 IV 2010, [online] <https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112444>.
- Kriegler A., *Drug Policy and Its Economic Costs. An Overview of Law Enforcement and Social Costs in Eastern and Southern Africa*, The Eastern and Southern Commission of Drugs, 2023, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/02/Anine-Kriegler-Drug-policy-economic-cost-An-overview-of-law-enforcement-and-social-costs-in-Eastern-and-Southern-Africa-GI-TOC-February-2023.pdf>.
- Kumordzi Tetteh M., *Ghana Gets Its First Harm Reduction Centre (Drop-in Centre) for PWUD/PLHIV*, The West Africa Program to Combat AIDS and STI, 11 VII 2024, [online] <https://www.wadpn.org/post/ghana-gets-its-first-harm-reduction-centre-drop-in-centre-for-pwud>.
- Ługowska U., *Boom kokainowy w Ameryce Łacińskiej. Casus Boliwii*, Warszawa 2002.
- McDermott J., Dudley S., *GameChangers 2023: La cocaína, entre el fogonazo y el estallido en 2024*, InSight Crime, 5 I 2024, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/gamechangers-2023-cocaina-fogonazo-estallido-2024/>.
- Mielecka-Kubiś Z., *Oszacowanie kosztów społecznych używania narkotyków w Polsce w 2015 r.*, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, 2017, [online] <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2022/11/oszacowanie-kosztow-spoecznych-uzywania-narkotykow-w-polsce-w-2015.pdf>.
- Morocco: A Critical Link in the Latin America-Europe Cocaine Chain*, ENACT Africa, 27 I 2023, [online] <https://enactafrica.org/enact-observer/morocco-a-critical-link-in-the-latin-america-europe-cocaine-chain>.
- New Drug Trafficking Routes and Smuggling Methods Identified in INTERPOL-Led Operation*, Interpol, 2017, [on-line:] <https://www.interpol.int/ar/1/1/2017/New-drug-trafficking-routes-and-smuggling-methods-identified-in-INTERPOL-led-operation>.
- Not Just in Transit. Drugs, the State and Society in West Africa*, West Africa Commission on Drugs, 2014, [online] https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/IO/WACD_report_June_2014_english.pdf.
- Opioid Use Booming as Tramadol Crisis Emerges in Africa – U.N. Drug Report*, Reuters, 26 VI 2019, [online] <https://www.reuters.com/article/world/opioid-use-booming-as-tramadol-crisis-emerges-in-africa-un-drug-report-idUSKCN1TQ2ZG/>.
- Parlamento da Guiné-Bissau faz sessão sobre combate a drogas e entorpecentes*, United Nations, 28 VI 2021, [online] <https://news.un.org/pt/story/2021/06/1754972>.
- Parkinson Ch., *Narcotraficantes latinoamericanos se posicionan en Guinea-Bissau y se expanden en África*, InSight Crime, 29 VIII 2013, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/analisis/narcotrficantes-latinoamericanos-se-posicionan-en-guinea-bissau-y-se-expanden-en-africa/>.
- Paquette D., *The U.S. Posted a Huge Reward for a Suspected Drug Kingpin in Guinea-Bissau. But Capturing Him Is Complicated*, „The Washington Post” 2021, 5 X, [online] <https://www.washingtonpost.com/world/2021/10/05/guinea-bissau-antonio-indjai/>.

- Posada J.D., Rosado Y., *Las 5 conclusiones sobre el Reporte Global de Cocaína de la ONU para 2023*, InSight Crime, 17 III 2023, [online] <https://insightcrime.org/es/noticias/5-conclusiones-report-e-global-de-cocaina-onu-2023/>.
- Raymond N., *Exclusive: Guinea-Bissau's Ex-Navy Chief Pleads Guilty in U.S. Drug Case*, Reuters, 4 VI 2014, [online] <https://www.reuters.com/article/world/exclusive-guinea-bissaus-ex-navy-chief-pleads-guilty-in-us-drug-case-idUSKBN0EE2FN/>.
- O'Regan D., *Cocaine and Instability in Africa: Lessons from Latin America and the Caribbean*, Africa Center for Strategic Studies, 31 VII 2010, [online] <https://africacenter.org/publication/cocaine-and-instability-in-africa-lessons-from-latin-america-and-the-caribbean/>.
- Reyes L.E., *África se convierte en un "almacén para narcos"*, „El País” 2013, 1 X, [online] https://elpais.com/internacional/2013/10/01/actualidad/1380657659_424076.html.
- Ross A., *Failed Coup Puts Spotlight Back on Guinea-Bissau's Role in Cocaine Trade*, EuroNews, 12 II 2020, [online] <https://www.euronews.com/2022/02/12/us-bissau-security>.
- Sabaghi D., *South Africa Legalizes Cannabis For Personal Use*, „Forbes” 2024, 30 V, [online] <https://www.forbes.com/sites/dariosabaghi/2024/05/30/south-africa-legalizes-cannabis-for-personal-use/>.
- Sampó C., *El tráfico de cocaína entre América Latina y África Occidental*, „Revista Latinoamericana de Estudios de Seguridad” 2019, nr 24, <https://doi.org/10.17141/urvio.24.2019.3700>.
- SA Unemployment Rate Increases*, South African Government News Agency, 2024, [online] <https://www.sanews.gov.za/south-africa/sa-unemployment-rate-increases>.
- Sanz J.C., *The Pablo Escobar of the Sahara Reveals Corruption within Morocco's Ruling Class*, „El País” 2024, 27 II, [online] <https://english.elpais.com/international/2024-02-27/the-pablo-escobar-of-the-sahara-reveals-corruption-within-moroccos-ruling-class.html>.
- Senegal Sends Message to Traffickers With Major Cocaine Seizures*, „Africa Defence Forum” 2024, 15 VI, [online] <https://adf-magazine.com/2024/07/senegal-sends-message-to-traffickers-with-major-cocaine-seizures/>.
- Stanyard J., *The Impact of Drug Policy on Children and Young People in Eastern and Southern Africa*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2021, [online] <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/10/Julia-Stanyard-The-impact-of-drug-policy-on-children-and-young-people-in-Eastern-and-Southern-Africa-GI-TOC-October-2021-1.pdf>.
- Statistics and Trends on Illicit Drug Use, Treatment and Demand*, The Pan African Epidemiology Network on Drug Use, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/43890-doc-PAENDU_REPORT_-_English.pdf.
- Stymulanty*, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, 5 V 2010, [online] <https://www.kbpn.gov.pl/porta?id=112473>.
- Terrorism and Drug Trafficking*, United Nations Office on Drugs and Crime, [online] <https://www.unodc.org/e4j/zh/organized-crime/module-16/key-issues/terrorism-and-drug-trafficking.html>.
- The Global Organized Crime Index 2023. A Global X-Ray of Organized Crime*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, [online] <https://globalinitiative.net/analysis/ocindex-2023/>.

- Thomson F., *Drug Trafficking Leads to Addiction Problems in Guinea Bissau*, „Voa News” 2010, 2 II, [online] <https://www.voanews.com/a/drug-trafficking-leads-to-addiction-problems-in-guinea-bissau-70640367/415813.html>.
- Total Pulls Staff from Mozambique Gas Project*, „Deutsche Welle” 2021, 26 IV, [online] <https://www.dw.com/en/fuel-giant-total-pulls-staff-from-mozambique-gas-project/a-57335313>.
- Townsend M., *Beaten and Tortured: The North African Children Paying a Bloody Price for Europe's Insatiable Appetite for Cocaine*, „The Guardian” 2024, 11 VI, [online] <https://www.theguardian.com/global-development/ng-interactive/2024/jun/11/north-african-children-beaten-tortured-europe-cocaine-gangs>.
- Vanegas S., *Por qué hay un exceso de oferta de hoja de coca y cocaína en América Latina (y qué repercusiones está teniendo esto en la región y el mundo)*, BBC, 1 V 2024, [online] <https://www.bbc.com/mundo/articles/c51n3gj1qgx0>.
- Vulliamy E., *How a Tiny West African Country Became the World's First Narco State*, „The Guardian”, 2008, 9 III, [online] <https://www.theguardian.com/world/2008/mar/09/drugstrade>.
- World Drug Report 2020*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2020, [online] https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/Annex/5.1._Drug-related_mortality.xls.
- World Drug Report 2022*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2022, [online] https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_1.pdf.
- World Drug Report 2023*, United Nations Office on Drugs and Crime, 2023, [online] https://www.unodc.org/res/WDR-2023/Special_Points_WDR2023_web_DP.pdf.
- World GDP (current US\$)*, World Bank Group, [online] <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.
- World Population Prospects 2024*, United Nations, [online] <https://population.un.org/wpp/>.

Edyta CHWIEJ – doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problemów globalnych współczesnego świata, stosunków politycznych i gospodarczych między państwami półkuli zachodniej oraz polityki zagranicznej Polski.